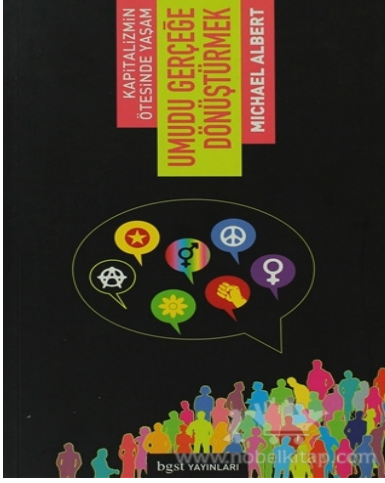

**MICHAEL ALBERT, UMUDU GERÇEĞE DÖNÜŞTÜRMEK-
KAPİTALİZMİN ÖTESİNDE YAŞAM, ZED BOOKS, UNITED
KINGDOM 2006, 336 S.***

*Michael Albert, Realizing Hope-Life Beyond Capitalism, Zed Books, United
Kingdom 2006, 336 pgs.*

Mahir TERZİ**

Öncelikle bu kitabın seçilme nedeni; Platon'un "Devlet", Campanella'nın "Güneş Ülkesi" ve More'un "Ütopya" geleneği içerisinde görülmesinden kaynaklanmaktadır. Ancak söz konusu kitabı "Devlet", "Güneş Ülkesi" ve "Ütopya" dan ayıran en önemli husus, kitabın tamamlanmış bir ürün olmadığı, entelektüel katılımların beklendiği yönündeki bir ümidi dile getirmesidir.

Çalışmanın amacı, 1960'lı yıllarda Massachusetts Teknoloji Enstitüsü'nde okurken radikalizmi benimseyen, South End Press yayınevinin, Z Magazine'in, Z Media Institute ve halen çalışmakta olduğu ZNet'in ortak kurucusu olan Michael Albert (2007)'in "Realizing Hope: Life Beyond Capitalism (Umudu Gerçeğe Dönüştürmek: Kapitalizmin Ötesinde Yaşam)" adlı on yedinci kitabının kritiğini yapmaktır. Söz konusu kitap, incelemede kolaylık yaratması amacıyla, bölümler halinde incelenmiştir. Her bir bölümün ana fikri ortaya konmuş; ancak bazı bölümlere ilişkin yapılan menfi kritiklere anlam bütünlüğünü bozmaması için doğrudan ilgili paragrafta yer verilmiştir. Bölümlere yönelik müspet-menfi tasvir ve kritiklerin ardından kitabın teması, bir bütün olarak ortaya konmuş ve inceleme; kitaba yönelik düşüncelerle sonlandırılmıştır.

On sekiz bölümden oluşan kitapta, bölümler sırasıyla "Katılımcı Ekonomi", "Yönetim Sistemi", "Akrabalık İlişkileri", "Cemaat", "Enternasyonalizm", "Ekoloji", "Bilim/Teknoloji",

* Geliş Tarihi: 02.06.2018 - Kabul Tarihi: 01.12.2018

** Dr, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara,e-posta:mahirterzi@yahoo.com,
ORCID:0000-0003-1308-2060

“Eğitim”, “Sanat”, “Gazetecilik”, “Spor”, “Suç”, “Sorular”, “Strateji”, “Marksizm”, “Anarşizm”, “Özlemler” ve “Muhalefet” başlıklarından oluşmaktadır. Ayrıca kitabın bir de numaralandırılmayan giriş bölümü bulunmaktadır.

Giriş bölümünde, kitabın yazılma amacının, katılımcı ekonominin toplumsal meziyetlerini göstermek ve okuyuculara ekonomik vizyon ve strateji ile toplumsal hayatın diğer alanları arasındaki karşılıklı bağlantıyı araştırmaya teşvik olduğu belirtilmektedir.

“Katılımcı Ekonomi” başlıklı birinci bölümde, katılımcı ekonominin temel değerlerinin dayanışma, çeşitlilik, hakkaniyet ve öz-yönetim olduğu belirtilmiştir. Katılımcı ekonominin kurumları ise işçi ve tüketici konseyleri, gayret ve fedakârlığın ödüllendirilmesi, dengeli iş bileşenleri ve katılımcı planlama olarak sıralanmıştır. İşçi ve tüketici konseylerinin tarihsel gelişimlerine ek olarak, öz-yönetim taahhüdü olarak tanımlanan farklı bir özelliği bulunmaktadır. Öz-yönetim taahhüdüne göre katılımcı ekonominin konseyleri, bütün kararlarda her üyeye o karardan etkilendiği oranda söz hakkı vermektedir.

Bu başlık altında işaret edilen diğer bir husus; katılımcı ekonomide önemli olan şeyin bireylerin fedakârlıkları ve gayretleri doğrultusunda ödüllendirildikleri, çalışmayacak durumda olanların ise ihtiyaçları doğrultusunda hak sahibi olabilecekleri vurgusudur.

“Yönetim Sistemi” başlıklı ikinci bölümde ise katılımcı bir yönetim sistemi ile katılımcı bir ekonominin bir araya gelerek dayanışma, çeşitlilik, hakkaniyet/adalet ve öz-yönetim üreten sınıfsız bir “siyasi iktisat” oluşturmasının güçlü bir olasılık olduğu dile getirilmektedir. Katılımcı yönetim sisteminin kurumlarını ise yasama alanında iç içe geçmiş konseyler ve yürütme ile adli kurumlar oluşturmaktadır. Katılımcı ekonomide en belirgin farklılığın yasama alanında iç içe geçmiş konsey anlayışında yattığı ortaya konmaktadır. Ancak katılımcı ekonominin etkilediği yönetim sisteminde yasama organı içerisinde telaffuz edilen ve

katılımcı planlamanın da bel kemiğini oluşturan iç içe konseyler oluşturulması kriterinden tam olarak ne anlaşıldığı belli değildir. İşçi konseylerinin oluşturulma esasının mekâna göre mi; yoksak sektöre göre mi oluşturulacağı tam olarak ortaya konmamıştır. Bununla birlikte, toplumda reşit olan ama bir işi olmayan kişilerin bu iç içe konseyler içerisindeki yerine de değinilmemiştir. Kısaca kitabın ana temalarından biri, tam olarak ortaya konmamıştır veya konulamamıştır.

“Akrabalık İlişkileri” adlı üçüncü bölümde, katılımcı bir ekonominin erkekler ve kadınlar arasındaki özgürlükçü olmayan ilişkileri engelleyeceğini, bu tarz ilişkilere karşı olacağını savunmaktadır. Katılımcı ekonominin aynı zamanda sistematik cinsiyetçilikten, homofobiden ve yaş ayrımcılığından kurtulmaya yapısal bir zemin sağlayacağı ileri sürülmektedir. Yine bu bölümde, bir toplumda sadece heteroseksüel evlilikler olmayacağı, homofobiden kurtulacağı ve çok eşliliğe izin verileceği, bireyin bedeninin özgürleştirilmesi olarak ortaya konmaktadır. Ancak böyle bir argüman kendi içerisinde çelişkilidir. Çünkü ataerkil yapıya itiraz edilirken yerine konan yapı, sadece kadının bedenini değil aynı zamanda erkeğin bedenini de metalaştırmaktadır.

“Cemaat” başlıklı dördüncü bölümde, katılımcı ekonominin herkesi eşit derecede güçlendirdiği için kültürel hiyerarşileri yıkabileceği ortaya konmaktadır. Katılımcı ekonomi, her cemaatin varlığını güvenle sürdürebilmesi için yeterli maddi ve manevi kaynağı garanti eden, cemaat biçimlerinin çokluğuna saygı gösterilmesini ve bu çokluğun korunacağını teminat altına alan bir yaklaşım olarak kabul edilmektedir.

“Enternasyonalizm” başlıklı beşinci bölümde, kapitalist küreselleşme yerine küresel adaletin istendiği, katılımcı ekonominin ise bunu yukarıya doğru eşitleme standartlarıyla gerçekleştirebileceği savunulmaktadır. Ayrıca şirketlerin hâkimiyetindeki küreselleşmeye karşı çıkan katılımcı ekonominin temelinde hakkaniyetli katılım için demokratik işyeri ve tüketici konseyleri, kararlardan etkilenenlerin bununla orantılı bir söz hakkı olmasını hedefleyen çeşitli karar verme prosedürleri, güçlendirici

ve güçsüzleştirici koşulların adil olarak paylaşılmasını sağlayan dengeli iş bileşenleri, iyi ahlaka ve verimli teşvik mantığına uygun olarak, gayret ve fedakârlığın ödüllendirilmesi ve insan refahına ve gelişmesine hizmet eden ekonomiyle uyumlu katılımcı planlamanın olduğu savlarıdır.

“Ekoloji” başlıklı altıncı bölümde, kapitalizmin çevre konusundaki başarısızlıklarının kâr biriktirme dürtüsüyle hareket etmeyen katılımcı ekonomi ile ortadan kaldırılabileceği ifade edilmektedir. Katılımcı ekonomi ile pazarın yarattığı biriktirme dürtüsü ve pazarın sahip olduğu dar bakış açısının çevre üzerinde yarattığı aldırma ve buna bağlı olarak yapılan yanlış fiyatlandırmanın ortadan kalkacağı, kapitalizmin insanların başka canlı türlerine zarar vermesine hatta türlerin büyük bir bölümünü yok etmesine zorlayan şirketlerin kâr biriktirme dürtüsüne son vereceği, kâr dürtüsünün yerini insanların refahını ve gelişimini gözetme kaygısının yer alacağı belirtilmektedir.

“Bilim/Teknoloji” başlıklı yedinci bölümde, kapitalist ekonomide güce ve zenginliğe ulaşmak için bir araç olan bilimin, katılımcı ekonominin fedakârlıklara göre ödüllendirilme mekanizması gereğince destekleneceği, katılımcı ekonominin hakkaniyet, dayanışma, çeşitlilik ve öz-yönetim ilkeleriyle ortaya konmaktadır.

“Eğitim” başlıklı sekizinci bölümde, katılımcı ekonominin eğitim anlayışı, kapitalist ekonominin eğitim anlayışıyla kıyaslanmaktadır. Katılımcı ekonominin öğrenciye yetenek kazandıran bir model oluşturacağını, kapitalizmin oldukça ufak azınlık bir sınıfın ihtiyaçlarına yönelmişken, katılımcı ekonominin toplumdaki herkesin eğitimle ilgili özlemlerine cevap verebilecek, ayrıcalıklı sınıfın nüfuzunu ortadan kaldırabilecek bir yapı olduğu iddia edilmektedir. Bir toplumda doğuştan kazanılan yeteneklerin değil de fedakârlıkların ödüllendirileceği belirtilmektedir; fakat bir yandan doğuştan gelen yeteneklere karşıt bir tutum sergilenirken diğer taraftan bireylere eğitim yoluyla yetenek kazandırılmaya çalışılması da kafa karışıklığına neden olmakta ve amacın tam olarak ne olduğunun ortaya konulamamasına sebebiyet vermektedir.

“Sanat” başlıklı dokuzuncu bölümde, katılımcı ekonominin kapitalist toplumda zenginlere hitap eden sanatçılık olgusunu bu statüsünden kurtararak, sanatçılığı, sanatçı konseyleri aracılığıyla, sanatçıların yetenekleri konusunda toplumdaki diğer sanatçıları ikna etmesi gereken bir yapıya kavuşturacağı ortaya konmaktadır. Katılımcı ekonominin sanat dostu ve sanatsal bir ekonomi olarak tüm bunları, bütün işçi ve tüketiciler için ekonomik hakkaniyet ve adalet sağlayarak yapacağı belirtilmektedir.

“Gazetecilik” başlıklı onuncu bölümde, katılımcı ekonominin hükümet ve büyük şirketlerin tekelinde olan gazeteciliği ve medyayı, çeşitlilik sayesinde muhalif görüşlerinde dile getirildiği bir zemine yerleştirmede başarılı olabileceği ifade edilmektedir. Buna her şeyden önce gazeteciliğin betimi yapılarak başlanmakta ve gazetecilik, “verileri araştıran, toplayan, onlar üzerinde kafa yormaya ve öngörüler, değerlendirmeler yapıp yargıya varmaya vakti olan insanların başkalarına aktardığı enformasyon” olarak tanımlanmaktadır.

“Spor” başlıklı on birinci bölümde, katılımcı ekonominin kazanan ve kaybeden olgusunun olduğu rekabete dayanan spor anlayışını ortadan kaldıracığı, katılımcı ekonomideki diğer ekonomik uğraşlar nasılsa, sporun da öyle olacağı, sporcuların doğuştan gelen yetenekleri çerçevesinde değil de fedakârlıklarına göre ödüllendirileceği temellendirilmektedir.

“Suç” başlıklı on ikinci bölümde, katılımcı ekonominin yarattığı gelir dağılımıyla, suç işleyerek fayda sağlamayı anlamsız hale getiren bir ortam sağlayacağı, patolojik suçlar dışında kişisel maddi kazanç için işlenen suçları azaltacağı ve vuku bulanları da ortaya çıkarabilecek bir ekonomik yapı olduğu ileri sürülmektedir.

“Sorular” başlıklı on üçüncü bölümde, yenilikçi toplumsal bir fikir olan katılımcı ekonomi anlayışının yeni bir entelektüel gündemi oluşturması ve hayatın devrimci bir dönüşüm geçirmiş diğer alanları ile katılımcı ekonomi arasındaki etkileşim alanının daha ayrıntılı araştırılmasına yönelik potansiyel çabalarla ilgili ümitleri ortaya koymaktadır.

“Strateji” başlıklı on dördüncü bölümde, kapitalist bir sistemde kesinlikle kapitalist olmayan ve ücret alan bir tabakanın yani tabi konumda olan işçi sınıfı üzerinde yeni bir hakim sınıfa dönüşen, doktorlardan, avukatlardan, mühendislerden, yöneticilerden ve diğer uzman mesleklerden kişilerin oluşturduğu koordinatörizm sınıfının ortadan kaldırılması gerektiği belirtilmektedir.

“Marksizm” başlıklı on beşinci bölümde, katılımcı ekonominin Leninizm ve Marksizm’deki pek çok eğilimle karşıtlık içerisinde olduğu ortaya konmaktadır.

Marksizm’in ölümcül zaafının mülkiyet dışındaki toplumsal cinsiyet, siyaset, kültür, ekoloji ve akrabalık ilişkileri gibi diğer faktörlerin de sınıfların oluşmasına yol açabileceğini göz ardı etmesinde yattığı örneklendirilerek anlatılmaktadır.

“Anarşizm” başlıklı on altıncı bölümde, negatif anarşizmin savunduğu bütün kurumlardan kurtulma düşüncesine karşı itirazlar ortaya konulmakta, bunun yerine olumlu anarşizm anlayışında olduğu gibi kötü kurumların iyileriyle ikame edilmesi yönündeki bir anlayışın topluma fayda sağlayacağı bunun da katılımcı ekonomi anlayışla ters düşmeyeceği ifade edilmektedir.

“Özlemler” başlıklı on yedinci bölümde, katılımcı ekonominin yeni bir kapitalizm-sonrası ve koordinatör-sonrası ekonominin yapılarıyla ilgili bir vizyon olduğu, katılımcı ekonominin ekonomik hayatla ve toplumun diğer alanlarıyla ilgili en büyük özlemlerin kendine özgü bir şekilde devrimci bir dönüşüm geçirmiş pratiklerle uyum içinde var olabileceğine ilişkin kuramsal bir öneri olduğu ifade edilmektedir.

“Muhalefet” başlıklı on sekizinci bölümde, katılımcı bir ekonomide muhalefete neden olacak meseleler ve durumlarla sıklıkla karşılaşacağı, ancak bunların katılımcı ekonominin bulunduğu bir toplum için çeşitlilik ve öz-yönetim anlayışlarından dolayı bir kazanım olarak algılanacağı, amaçlara ulaşmak isterken ihtiyatlı olunması gerektiği, keza bunun da kişileri statükoculuğa itmemesinin önemli olduğu savunulmaktadır.

Kitaba bir bütün olarak bakıldığında, yazarın, ABD toplumunun yaşadığı sıkıntı ve ızdıraplara yönelik bir arayış içerisinde olduğu, bu sorunların kapitalizmin bir eseri olduğu, bu sorunlardan kurtulabilmenin yolunun ise dayanışma, çeşitlilik, hakkaniyet/adalet ve öz-yönetim değerlerini içerisinde barındıran katılımcı ekonomiden geçtiği, kitap içerisinde yer alan istatistiklerle ortaya konmaktadır. Bununla birlikte söz konusu kitaptaki amaç, katılımcı ekonomi modeliyle, her ne kadar ABD örneğinde ortaya çıksa da diğer toplumların da benimseyebileceği enternasyonal bir özlemi de ihtiva etmektedir. Bununla birlikte kitabın bütününde katılımcı ekonomi, kapitalizmin 19. yüzyıl versiyonu olan “tekelci kapitalizm” ile karşılaştırılmıştır. Oysaki karşılaştırma, kapitalizmin 20. yüzyıl versiyonu olan “rekabetçi kapitalizm” ile yapılsaydı daha sağlıklı sonuçlara ulaşılabilirdi. Ayrıca katılımcı ekonominin hakim olduğu toplumda, adalet ve hukuk sisteminin tanımına ve işleyişine yer verilmemesi önemli bir eksikliklerdir. Suç olgusunun sadece patolojik vakalara indirgenmesinde bile, işletilmesi gereken bir adalet sistemi olması gerektiği açıktır. Diğer bir ifadeyle, kitapta hukuk sistemine bir bölüm ayrılması uygun olurdu.

İlgili bölümlere ilişkin paragraflarda da temas edildiği gibi kitabın işçi sınıfı, yetenek, kadın ve aile konusunu ele alma biçimi tartışmalı ve spekülattir. Yazarın; işçi sınıfıyla ilgili olarak komünizmin tecrübelerini gözden geçirmesi (işçilerin iyi bir eğitim sonrasında bile hala işçi olarak kalmayı isteyip istemeyecekleri), yetenek yerine konulan fedakarlık olgusunun motivasyon kaynaklarının ve saikinin ne olduğu yahut olabileceği (aksi takdirde fedakarlığın sömürüye dönüşmeye müsait bir hale geleceği), kadın ve kadının toplumdaki konumu ile ilgili olarak da Antik Yunan’daki tartışmalardan bu yana tarihi süreci (kadına sorulmadan sürekli ona bir rol biçilmesi ve feminizmin ortaya çıkması örneğinde olduğu gibi) yeniden değerlendirmesi gerekmektedir. Ancak bu tarz çalışmaların kadın ve aile konusunda en büyük çıkması, kadının toplum ve ailedeki konumunun erkek bakış açısıyla belirlenmesidir. Bu da ister istemez katılımcılık iddiasını, erkek determinizmine evirmektedir.

Başlangıçta da belirtildiği gibi kritiği yapılan söz konusu kitap, Platon’un “Devlet”, Campanella’nın “Güneş Ülkesi” ve More’un

“Ütopya” geleneği içerisinde yer almaktadır. Bununla birlikte mevcut kitabın José Bové ve Gilles Luneau’nun “Sivil İtaatsizliğe Çağrı” ile America Vera-Zavala’nın “Katılımcı Demokrasi-Dünyadaki Katılımcı Demokrasi Deneyimleri” kitapları ile desteklendiğinde, okunmaya değer nitelikte bir çalışma olduğu söylenebilir.